

MUSEU NACIONAL D'ART DE CATALUNYA

EX UNGUE LEONEM

Caps de marbre del Mestre de Cabestany

Dossier de premsa

ROMANESQUE
ART —
PATRONS
AND
PROCESSES
BARCELONA 2014

EX UNGUE LEONEM

Caps de marbre del Mestre de Cabestany

Organització i producció: Museu Nacional d'Art de Catalunya

Comissari: Jordi Camps

Dates: 4 d'abril - 28 de setembre de 2014

Sales d'Art Romànic

La reunió de quatre caps procedents de la desapareguda portada de Sant Pere de Rodes permet mostrar de nou al Museu Nacional l'obra d'un dels escultors més singulars i sorprenents del romànic, batejat pels historiadors de l'art com a Mestre de Cabestany.

La presentació d'aquest interessant conjunt d'escultures en marbre coincideix amb la celebració del Congrés Internacional de Romànic dedicat al tema dels promotors a l'època romànica (*Romanesque Art. Patrons and Processes*), que organitza el museu en col·laboració amb la *British Archaeological Association*.

Ex ungue leonem, locució llatina, que es tradueix 'per l'urpa (es coneix) el lleó', al·ludeix al fet que el fragment d'un conjunt ens en pot donar una imatge de la totalitat. Així, les peces de marbre que ha reunit el Museu Nacional, fragments dispersos conservats en col·leccions particulars, al Fitzwilliam Museum de la Universitat de Cambridge, al Regne Unit, i al Museu d'Art de Girona, ens donen una idea de com podia ser la portada del monestir de Sant Pere de Rodes, una de les obres mestres de l'art romànic.

Els quatre caps fragmentaris van ser realitzats pel Mestre de Cabestany probablement al segon terç del segle XII. Es caracteritzen per la seva geometrització, a manera de cubs, i per la seva gran força expressiva, un dels trets més singulars de l'obra d'aquest artista extraordinari. Els caps presenten uns trets de pòmuls angulosos, ulls en oblic, amb els globus oculars destacats i els seus extrems estan marcats amb cops de trepant, també a vegades aplicat al cabell.

Al Museu Nacional, les escultures es presenten a les sales de la col·lecció permanent, agrupades en una vitrina, amb l'objectiu de mostrar la força creativa, el fort sentit escultòric i el record de l'art antic que singularitza aquestes obres i el seu autor.

Durant un temps, la presència al museu d'aquestes peces permetrà omplir un buit de la col·lecció d'escultura romànica, que si bé compta amb obres de centres tan importants com Ripoll, Besalú o Barcelona, manca d'exemples d'un escultor tan singular. Aquest conjunt entra en diàleg amb les obres de la col·lecció permanent, on està instal·lat.

El Mestre de Cabestany

El nom donat a l'escultor i al seu taller prové d'una de les seves obres més representatives, el timpà de l'església rossellonesa de Cabestany. Va ser Josep Gudiol i Ricart el primer que va definir-ne l'estil i esbossar-ne l'abast de l'actuació, l'any 1944.

L'estil del Mestre de Cabestany és singular, fàcilment recognoscible i basat en una figuració contundent. La forta personalitat de la seva obra ha provocat nombrosos interrogants i hipòtesis sobre el seu taller i sobre la manera en la qual va vehicular la seva producció.

L'obra del Mestre de Cabestany està molt relacionada amb tallers com els de Toulouse, com queda ben palès a la capçalera de Sant Pere de Galligants o a Sant'Antimo, a la Toscana, on les parts atribuïdes al Mestre i al seu cercle conviuen amb altres d'innegable segell tolosà o llenguadocià. També podria entroncar amb l'escultura desenvolupada en centres de pelegrinatge. De fet, la major part de la seva producció es situa en centres benedictins i en punts vinculats amb les vies de peregrinació.

Una cronologia controvertida

Cronològicament, la relació amb Toulouse i el caràcter primerenc d'algunes de les seves obres fan pensar en datacions situades al segon terç del segle XII. S'han desenvolupat, però, hipòtesis que situen el conjunt en dates més properes al 1200, sobre la base de comparacions amb l'escultura de l'entorn de Pisa (també a la Toscana) i de Provença.

De la Toscana als Pirineus

L'obra d'aquest escultor i el seu taller s'ha localitzat a la Mediterrània occidental i els Pirineus, des de la italiana Toscana (on destaca el capitell de Sant'Antimo) fins a Navarra (Errondo). Les dues regions on es troba una major concentració d'obres són l'Aude (Llenguadoc), al voltant de Carcassona, amb peces magistrals com l'altar-sarcòfag de Saint-Hilaire d'Aude, i el nord-est de Catalunya on, a part de Cabestany i Sant Pere de Rodes, cal citar la portada del Voló (Rosselló) i Sant Pere de Galligants, a Girona.

Dins d'aquesta trajectòria, la portada del monestir empordanès va constituir el projecte més ambiciós que l'escultor i el seu taller van afrontar. Les seves formes, acurades, juguen amb les qualitats del marbre, material molt valorat que a la Catalunya del romànic és utilitzat només en punts molt concrets a Tarragona, Barcelona i l'Empordà, i més àmpliament al Rosselló.

Timpà de l'església de Cabestany.

El caps de marbre del Mestre de Cabestany

MESTRE DE CABESTANY

Cap humà. Fragment d'un relleu

Procedeix de la porta occidental de l'església del monestir de Sant Pere de Rodes (el Port de la Selva, Alt Empordà)

Segon terç del segle XII

Marbre

10 x 9 x 8,5 cm

Museu d'Art de Girona. Fons Generalitat de Catalunya (Donació del Sr. Joaquim Cusí i de la seva filla, Sra. Josefina Cusí, 1992)

MESTRE DE CABESTANY

Cap humà. Fragment d'un relleu

Procedeix de la porta occidental de l'església del monestir de Sant Pere de Rodes (el Port de la Selva, Alt Empordà)

Segon terç del segle XII

Marbre

11 x 10 x 7 cm

Fitzwilliam Museum, Cambridge (Regne Unit)

MESTRE DE CABESTANY

Cap humà. Fragment d'un relleu

Procedeix de la porta occidental de l'església del monestir de Sant Pere de Rodes (el Port de la Selva, Alt Empordà)

Segon terç del segle XII

Marbre

13 x 11,5 x 11 cm

Antiga Col·lecció Oleguer Junyent, actualment Col·lecció Oleguer Armengol Junyent, Barcelona

MESTRE DE CABESTANY

Cap humà. Fragment d'un relleu

Procedeix de la porta occidental de l'església del monestir de Sant Pere de Rodes (el Port de la Selva, Alt Empordà)

Segon terç del segle XII

Marbre

12 x 7 x 7,5 cm

Col·lecció particular

El monestir de Sant Pere de Rodes i la portada del segle XII

El monestir de Sant Pere de Rodes va ser un dels centres més poderosos de la Catalunya romànica i, durant segles, el gran monestir del comtat d'Empúries, amb estrets lligams amb el del Rosselló.

L'església actual és el resultat d'un llarg procés constructiu que té com a data referent la consagració de l'any 1022, quan les obres ja devien estar molt avançades. A aquella època pertany la cèlebre Bíblia il·lustrada, conservada actualment a la Bibliothèque Nationale de France, a París. Però com en molts conjunts del segle XI a Catalunya, durant el segle següent va ser objecte de reformes, una de les quals va consistir en la construcció d'una nova portalada davant l'espai que precedia les naus, anomenat galilea, molt probablement cap als anys 1160.

Construïda a l'entrada de l'església des de la galilea, la portada se sobreposava davant la superfície de la façana preexistent. Estava treballada majoritàriament en marbre, si bé tenia parts elaborades en pedra. Iconogràficament, se centrava en temes cristològics, si bé la figura de sant Pere, titular del monestir, hi adquiria un cert protagonisme.

Una primera hipòtesi de reconstrucció de la portada proposa una estructura de doble timpà on un dels elements destacats seria una Crucifixió. No hem d'oblidar el culte a la Santa Creu i el paper del monestir com a centre de pelegrinatge.

Una primera proposta apunta que la portada podria haver estat acabada l'any 1163, any sant al monestir, amb motiu de la solemne cerimònia d'obertura de la porta jubilar, el dia de la Santa Creu. Una segona proposta situa bona part dels relleus historiatos en una àmplia llinda, sota un únic timpà.

Al llarg del segle XVIII la situació del monestir es torna precària. Aquesta situació dona pas al seu deteriorament i espoli, de manera que la portada ja estava pràcticament destruïda cap al 1840.

Les línies generals de la composició arquitectònica i iconogràfica de la portada es poden reconstruir seguint alguns testimonis escrits i els nombrosos, però fragmentaris, relleus que a poc a poc s'han anat recuperant i identificant, avui conservats en diverses col·leccions.

EX UNGUE LEONEM

Caps de marbre del Mestre de Cabestany

Organització i producció: Museu Nacional d'Art de Catalunya

Comissari: Jordi Camps

Dates: 4 d'abril - 28 de setembre de 2014

Entrada: Inclosa amb l'entrada general del museu

**MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA**

Oficina de premsa

Tel. 93 622 03 60
premsa@museunacional.cat

Parc de Montjuïc
Barcelona
www.museunacional.cat

  @MuseuNac_Cat

Patrocina

gasNatural
fenosa